

УДК 338.439

DOI: <https://doi.org/10.32782/2311-844X/2024-1-11>**Франчук Василь Іванович**

доктор економічних наук, професор, проректор,
Львівський державний університет внутрішніх справ
вулиця Городоцька, 26, м. Львів, 79000, Україна
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5305-3286>

Благута Ярослав Михайлович

аспірант,
Львівський державний університет внутрішніх справ
вулиця Городоцька, 26, м. Львів, 79000, Україна
ORCID: <https://orcid.org/0009-0005-1339-8665>

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОДОВОЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ: ВИКЛИКИ ВОЄННОГО ЧАСУ

***Анотація.** Метою статті є характеристика особливостей забезпечення продовольчої безпеки України в умовах воєнного часу. У дослідженні для характеристики забезпечення продовольчої безпеки України в умовах воєнного часу використовувалися загальнонаукові методи дослідження, а саме: метод теоретичного та порівняльного аналізу, індукції та дедукції, графічний метод, тенденційного аналізу. Встановлено, що значення продовольчої безпеки в Україні посилюється у ширшому контексті національної безпеки. Самостійна Україна, здатна виробляти достатньо продовольства для задоволення своїх потреб та виконання своїх експортних зобов'язань, за своєю суттю стійкіша до зовнішнього тиску та криз. Виокремлено основні наслідки пандемії COVID-19 на продовольчу безпеку України. Доведено, що забезпечення продовольчої безпеки України полягає в створенні умов для надійного доступу всіх верств населення до достатньої, безпечної та поживної їжі в будь-який час, що сприяє активному та здоровому способу життя. Визначено, що забезпечення продовольчої безпеки досягається через стабілізацію внутрішнього агропродовольчого ринку, підтримку аграрного сектору, використання інновацій у сільському господарстві, а також ефективне управління природними та фінансовими ресурсами. Доведено, що особлива увага приділяється також зміцненню експортного потенціалу країни, забезпечуючи її важливу роль на світовому продовольчому ринку. Встановлено, що військові дії прямо вплинули на аграрну інфраструктуру України, включаючи знищення чи пошкодження сільськогосподарських угідь, зерносховищ, переробних заводів та логістичних мереж. Визначено, що в умовах воєнного стану забезпечення продовольчої безпеки України набуває особливої складності та критичної важливості. Охарактеризовано виклики воєнного часу для системи забезпечення продовольчої безпеки України. Доведено, що важливим аспектом стає також міжнародна підтримка та співпраця для подолання гуманітарних викликів, пов'язаних із забезпеченням продовольства.*

***Ключові слова:** продукти харчування, продовольча безпека, безпека держави, воєнний стан, забезпечення продовольчої безпеки, воєнний час.*

Franchuk Vasyl, Blahuta Yaroslav

Lviv State University of Internal Affairs

ENSURING FOOD SECURITY IN UKRAINE: CHALLENGES OF WARTIME

***Abstract.** The purpose of this article is to characterize the peculiarities of ensuring food security in Ukraine under wartime conditions. In this study, general scientific research methods were used to characterize the provision of food security in Ukraine during wartime, specifically: methods of theoretical and comparative analysis, induction and deduction, graphical method, and trend analysis. It has been established that the significance of food security in Ukraine is intensified in the broader context of national security. An independent Ukraine, capable of producing enough food to meet its needs and fulfill its export obligations, is inherently more resilient to external pressure and crises. The main consequences of the COVID-19 pandemic on Ukraine's food security have been identified. It is*

proven that ensuring food security in Ukraine involves creating conditions for reliable access for all segments of the population to sufficient, safe, and nutritious food at all times, which promotes an active and healthy lifestyle. It is determined that food security is achieved through the stabilization of the domestic agri-food market, support of the agricultural sector, the use of innovations in agriculture, and effective management of natural and financial resources. It is proven that special attention is also paid to strengthening the country's export potential, ensuring its important role in the global food market. It has been established that military actions have directly affected Ukraine's agricultural infrastructure, including the destruction or damage of agricultural lands, grain storages, processing plants, and logistics networks. It is determined that under the conditions of martial law, ensuring food security in Ukraine acquires particular complexity and critical importance. The challenges of wartime for Ukraine's food security system have been characterized. It is proven that international support and cooperation also become important aspects in overcoming humanitarian challenges related to food provision.

Key words: food, food security, state security, martial law, ensuring food security, wartime.

Вступ. Забезпечення продовольчої безпеки держави є основним аспектом національної стабільності та суспільного добробуту. Продовольча безпека, за визначенням Комітету ООН з питань всесвітньої продовольчої безпеки, означає, що всі люди в будь-який час мають фізичний, соціальний та економічний доступ до достатнього, безпечного та поживного харчування, що відповідає їхнім дієтичним потребам та перевагам у харчуванні. активне та здорове життя. Це визначення підкреслює багатогранний характер продовольчої безпеки, що охоплює наявність, доступ, використання та стабільність продуктів харчування.

Слід зазначити, що актуальність та важливість продовольчої безпеки можна перш за все зрозуміти через її прямий вплив на здоров'я людини та соціальний добробут. Населення, що має доступ до стабільних запасів поживної їжі, є більш здоровим, більш продуктивним і менш схильний до хвороб та недуг. Це, у свою чергу, знижує витрати на охорону здоров'я, сприяє економічній продуктивності та підвищує якість життя. Крім того, продовольча безпека тісно пов'язана із національною безпекою. Держава, яка може забезпечити стабільне та незалежне постачання продовольством своїх громадян, менш уразлива до зовнішніх потрясінь, таких як волатильність світових цін на продовольство та геополітична напруженість, яка може порушити ланцюжки поставок продовольства. Зауважимо, що продовольча безпека відіграє вирішальну роль у забезпеченні соціальної стабільності та миру. Як історія, так і сучасні події показують, що нестача продовольства може призвести до громадянських заворушень, полі-

тичної нестабільності та навіть бойових дій. Забезпечення доступу всіх верств населення до доступного харчування допомагає запобігти соціальним розбіжностям і напруженості, які можуть виникнути через нерівність і бідність. Таким чином, продовольча безпека – це не лише питання продуктів харчування, це основа соціальної згуртованості та гармонії.

Матеріали та методи. Важливі аспекти забезпечення продовольчої безпеки розкривалися в роботах таких вчених, як О. Барановський, З. Варналій, Т. Васильців, О. Власюк, О. Вовчак, А. Гальчинський, О. Дзюблюк, В. Козюк, М. Копитко, В. Мартинюк, С. Мочерний, І. Ревак, С. Реверчук, В. Рудан, М. Савлук, Т. Смовженко, В. Стельмах, А. Сухоруків, Г. Фетісов, М. Флейчук, А. Сугайова, Ю. Харазішвілі, В. Шевчук, А. Штангрет та інші. Однак низка теорій і концепцій в контексті воєнного стану, досі залишаються не розкритими повною мірою, що й зумовило вибір даної тематики, її сучасну актуальність.

Метою статті є характеристика особливостей забезпечення продовольчої безпеки України в умовах воєнного часу.

У дослідженні для характеристики забезпечення продовольчої безпеки України в умовах воєнного часу використовувалися загальнонаукові методи дослідження, а саме: метод теоретичного та порівняльного аналізу, індукції та дедукції, графічний метод, тенденційного аналізу.

Результати. Сутність забезпечення продовольчої безпеки України виходить за межі простого забезпечення достатньої кількості продовольства для її населення [1–3]. Такого роду процес втілює в собі стратегічний імпе-

ратив, який переплітається з економічною стабільністю країни, соціальною гармонією та загальною національною безпекою [3–4]. Враховуючи статус України як провідного виробника сільськогосподарської продукції, особливо зернових та соняшникової олії, продовольча безпека країни має вирішальне значення не лише для забезпечення харчування її громадян, а й для збереження її позицій на світовому продовольчому ринку. Ця подвійна роль посилює важливість захисту сільськогосподарського сектора від різних загроз, включаючи кліматичні зміни, економічні потрясіння та геополітичну напруженість. Забезпечуючи свою продовольчу безпеку, Україна не лише гарантує продовольчий благополуччя свого населення, а й захищає життєво важливий сектор своєї економіки, зміцнюючи незалежність країни та її вплив на міжнародній арені [5–6]. Таким чином, значення продовольчої безпеки в Україні посилюється у ширшому контексті національної безпеки. Самостійна Україна, здатна виробляти достатньо продовольства для задоволення своїх потреб та виконання своїх експортних зобов'язань, за своєю суттю стійкіша до зовнішнього тиску та криз. Ця самодостатність служить буфером проти глобальної волатильності цін на продовольство, яка може призвести до економічної нестабільності та соціальних заворушень [7–10].

Пандемія COVID-19 сильно вплинула на процес забезпечення продовольчої безпеки в Україні, що вимагало швидких коригувань та інновацій в аграрному секторі та ланцюжках постачання продовольства. Спочатку пандемія призвела до значних збоїв, включаючи логістичні проблеми та нестачу робочої сили, оскільки заходи щодо ізоляції та проблеми зі здоров'ям вплинули як на внутрішнє виробництво, так і на міжнародну торгівлю. Однак, поряд із цим, ці проблеми також стимулювали впровадження нових технологій та практик, спрямованих на підвищення стійкості та ефективності. Наприклад, цифрові платформи для маркетингу та розповсюдження сільськогосподарської продукції набули популярності, що знизило залежність від традиційних фізичних ринків і дозволило фермерам безпосередньо

звертатися до споживачів. Крім того, в Україні спостерігалось прискорення використання технологій точного землеробства та автоматизації для пом'якшення нестачі робочої сили та підвищення продуктивності. Ці зміни не лише допомогли зберегти безперервність поставок продовольства під час пандемії, а й дозволили Україні краще впоратися з майбутніми збоями, зміцнивши свою продовольчу безпеку та стабільність сільськогосподарського сектору (табл. 1).

Проте, внаслідок повномасштабного вторгнення російської федерації у 2022 році й введення воєнного стану в Україні у відповідь на це, ще більше потребувало значних змін у підході країни до забезпечення продовольчої безпеки. Безпосередні наслідки були багатогранними та вплинули на сільськогосподарське виробництво, ланцюжки поставок та експортне середовище. Однією з конкретних відповідей було стратегічне перенаправлення сільськогосподарської продукції на задоволення внутрішніх потреб, гарантуючи, що українське населення матиме доступ до основних продуктів харчування, незважаючи на зміну динаміки експорту. Це потребувало більш активного державного втручання та координації з сільськогосподарськими виробниками та дистриб'юторами для визначення пріоритетів розподілу продовольства всередині країни. Крім того, підвищена увага приділялася диверсифікації внутрішнього виробництва продуктів харчування та зниженню залежності від імпортованих продуктів харчування, закупівля яких стала більш складною через порушення торгових шляхів та збільшення витрат. Слід зазначити, що за два роки воєнного стану в країні, обсяги реалізованої продукції харчування в Україні знизилися у порівнянні зі станом до подій лютого 2022 року, проте 2023 показує, що поступово існує позитивна тенденція до зростання (рис. 1).

Необхідно чітко усвідомлювати, що умови воєнного стану прискорили прагнення самодостатності та стійкості сільськогосподарського сектору України. Зусилля щодо розширення місцевого потенціалу виробництва продуктів харчування не обмежувалися зерном і включали ширший асортимент хар-

Таблиця 1

Наслідки пандемії COVID-19 на продовольчу безпеку України

№	Наслідки	Характеристика
1	Логістичні перешкоди та зростання цін на транспортування	Запровадження карантинних обмежень та закриття кордонів призвело до труднощів у логістиці та постачанні сільськогосподарської продукції, як внутрішньо, так і за кордон. Це спричинило збільшення вартості транспортування та, відповідно, цін на продукти харчування, особливо на імпортовані товари
2	Збільшення використання цифрових технологій	Пандемія акцелерувала перехід до цифровізації в агросекторі, включаючи електронні платформи для продажу та дистрибуції продуктів, що дозволило зменшити залежність від традиційних ринків і спростило доступ споживачів до продуктів харчування
3	Зміни в споживачській поведінці	Пандемія викликала зміну споживачських звичок, зокрема збільшення попиту на тривалі зберігаються продукти харчування та продукти для домашнього приготування. Це вимагало від українських виробників швидкої адаптації до нових умов ринку, а також забезпечення наявності достатнього асортименту продукції, здатної задовольнити змінені потреби споживачів
4	Підтримка малих і середніх агропідприємств	В умовах економічних складнощів, спричинених пандемією, важливу роль відіграла державна та міжнародна підтримка малих і середніх агропідприємств

чових продуктів, таких як овочі, фрукти та м'ясо, щоб забезпечити диверсифіковане та стабільне постачання продовольства. Уряд та приватний сектор інвестували у покращення інфраструктури, включаючи складські приміщення та транспортні мережі, щоб підвищити стійкість ланцюжків постачання продовольства до подальших збоїв. Крім того, було зроблено узгоджені зусилля щодо підтримки малих та середніх сільськогосподарських підприємств, визнаючи їх вирішальну роль у підтримці продовольчої безпеки на місцевому та регіональному рівнях. Цим підприємствам

була надана фінансова допомога, доступ до ресурсів та технологій, а також оптимізація нормативних процесів, що дозволило їм адаптуватися та продовжувати свою діяльність у складних умовах (рис. 2).

Таким чином, роль України у забезпеченні продовольчої безпеки інших країн полягає не лише в обсязі її сільськогосподарського експорту, а й у стійкості та різноманітності глобального ланцюжка постачання продовольства. Надаючи альтернативне джерело життєво важливих товарів, Україна допомагає знизити ризик перебоїв у постачаннях,

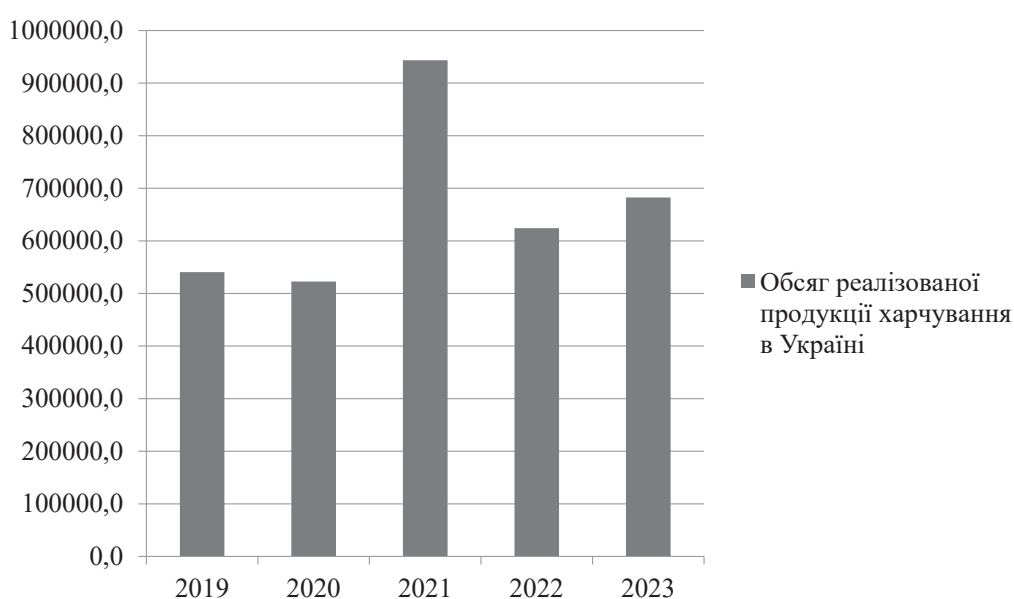

Рис. 1. Динаміка обсягу реалізованої продукції харчування в Україні за 2019–2023 рр., млн грн

Рис. 2. Основні виклики воєнного часу для системи забезпечення продовольчої безпеки України

спричинених геополітичними конфліктами, зміною клімату та іншими глобальними проблемами. Така диверсифікація джерел постачання має важливе значення для підтримки стабільної наявності продовольства на міжнародному ринку та запобігання кризам, які можуть виникнути через залежність від обмеженої кількості регіонів-виробників продовольства. Крім того, зусилля України з модернізації сільськогосподарського сектору та вдосконалення методів сталого ведення сільського господарства, що продовжуються, сприяють довгостроковій надійності та ефективності виробництва продуктів харчування. Отже, навіть в умовах воєнного стану, сільськогосподарський сектор України залиша-

ється стрижнем глобальних зусиль у боротьбі з голодом та відсутністю продовольчої безпеки, що підкреслює значний та багатогранний внесок країни у забезпечення харчування населення світу.

Висновки. Підсумовуючи, слід зазначити, що приділяючи пріоритетну увагу продовольчій безпеці, держави можуть просувати стійкі методи ведення сільського господарства, які забезпечать не тільки продовольством нинішнє населення, а й збережуть ресурси майбутніх поколінь. Сьогодні, забезпечення продовольчої безпеки є найважливішим завданням, яке перетинається зі здоров'ям, економічною стабільністю, соціальним світом та екологічною стійкістю, що робить її

необхідним та першорядним завданням для будь-якої держави. В тому числі й для України, яка навіть в умовах воєнного стану, намагається зберегти власну продовольчу безпеку, й навіть уможливити її для інших країн.

Україна, яку часто називають «житницею Європи», відіграє ключову роль у забезпеченні глобальної продовольчої безпеки завдяки своєму значному сільськогосподарському виробництву та експортному потенціалу. Родючий ґрунт країни, сприятливий клімат та величезні простори орних земель дозволяють їй виробляти значний надлишок зерна, зокрема пшениці, кукурудзи та ячменю, значна частина якого експортується до країн світу. Ця сільськогосподарська продукція має вирішальне значення для харчування населення й

за межами країни, особливо у регіонах, де відсутність продовольчої безпеки є гострою проблемою. Внесок України у світові поставки продовольства особливо важливий для країн Близького Сходу, Північної Африки та деяких частин Азії, де вона є ключовим постачальником доступних та поживних основних продуктів харчування. Здатність країни виробляти та експортувати таку величезну кількість зерна допомагає стабілізувати світові ціни на продовольство, гарантуючи, що основні продукти харчування залишаються доступними для вразливих груп населення в усьому світі. Саме тому, перспективи подальших досліджень вимагають посилити наукову увагу на безпечовому питанні для України серед провідних вчених й практиків усіх провідних країн світу.

Список використаних джерел:

1. Franchuk V., Omelchuk O., Melnyk S., Kelman M., Mykytyuk O. Identification the ways of counteraction of the threats to the financial security of high-tech enterprises. *Business: Theory and Practice*. 2020. No. 21(1). P. 1–9.
2. Pushak, Y., Lagodiienko, V., Basiurkina, N., Nemchenko, V., Lagodiienko, N. Formation the system for assessing the economic security of enterprise in the agricultural sector. *Business: Theory and Practice*. 2021. No. 22(1). P. 80–90. DOI: <https://doi.org/10.3846/btp.2021.13013>
3. Haber J, Bukhtiarova A, Chorna S, Lastremska O Forecasting the level of financial security of the country on the example of Ukraine. *Investment Management and Financial Innovations*. 2018. No. 15 (3). P. 304–317.
4. Auci S., Barbieri N. Innovation for climate change adaptation and technical efficiency: an empirical analysis in the European agricultural sector. *Economia Politica*. 2020. No. 28(4).
5. Shynkar S., Gontar Z., Dubyna M., Nasypaiko D., Fleychuk M. Assessment of economic security of enterprises: theoretical and methodological aspects. *Business: Theory and Practice*. 2020. No. 21(1). P. 261–271. DOI: <https://doi.org/10.3846/btp.2020.11573>
6. Goldsmith P., Gow H. Strategic positioning under agricultural structural change: A critique of long jump cooperative ventures. *International Food and Agribusiness Management Review*. 2005. No. 8(2). P. 41–61.
7. Schmink M. Feeding the world: Brazil's transformation into a modern agricultural economy. *Journal of Interdisciplinary History*. 2020. No. 50(3). P. 475–477.
8. Melnyk S., Shuprudko N., Kolosovska I., Berest I., Pasichnyk M. Anti-crisis personnel management in the process of ensuring the economic security of the enterprise. *Business: Theory and Practice*. 2020. No. 21(1). P. 272–281. DOI: <https://doi.org/10.3846/btp.2020.114383>
9. Avanesova N., Chuprin Y. Enterprise economic security: essential characteristics of the concept. *Innovative Technologies and Scientific Solutions for Industries*. 2017. No. 1. P. 98–102. DOI: <https://doi.org/10.30837/2522-9818.2017.1.098>
10. Khalina O., Bazyluk V., Chornenka O., Krasilych I., Korzh M. Formation of organizational support for the management of the economic security of engineering enterprises: methodical and practical aspects. *Business: Theory and Practice*. 2019. No. 20. P. 317–328. DOI: <https://doi.org/10.3846/btp.2019.30>

References:

1. Franchuk V., Omelchuk O., Melnyk S., Kelman M., & Mykytyuk O. (2020) Identification the ways of counteraction of the threats to the financial security of high-tech enterprises. *Business: Theory and Practice*, no. 21(1), pp. 1–9.

2. Pushak Y., Lagodiienko V., Basiurkina N., Nemchenko V., & Lagodiienko N. (2021) Formation the system for assessing the economic security of enterprise in the agricultural sector. *Business: Theory and Practice*, no. 22(1), pp. 80–90. DOI: <https://doi.org/10.3846/btp.2021.13013>
3. Haber J, Bukhtiarova A, Chorna S, Lastremaska O (2018) Forecasting the level of financial security of the country on the example of Ukraine. *Investment Management and Financial Innovations*, no. 15 (3), pp. 304–317.
4. Auci S., & Barbieri N. (2020) Innovation for climate change adaptation and technical efficiency: an empirical analysis in the European agricultural sector. *Economia Politica*, no. 28(4).
5. Shynkar S., Gontar Z., Dubyna M., Nasypaiko D., & Fleychuk M. (2020) Assessment of economic security of enterprises: theoretical and methodological aspects. *Business: Theory and Practice*, no. 21(1), pp. 261–271. DOI: <https://doi.org/10.3846/btp.2020.11573>
6. Goldsmith P., & Gow H. (2005) Strategic positioning under agricultural structural change: A critique of long jump cooperative ventures. *International Food and Agribusiness Management Review*, no. 8(2), pp. 41–61.
7. Schmink M. (2020). Feeding the world: Brazil's transformation into a modern agricultural economy. *Journal of Interdisciplinary History*, no. 50(3), pp. 475–477.
8. Melnyk S., Shuprudko N., Kolosovska I., Berest I., & Pasichnyk M. (2020) Anti-crisis personnel management in the process of ensuring the economic security of the enterprise. *Business: Theory and Practice*, no. 21(1), pp. 272–281. DOI: <https://doi.org/10.3846/btp.2020.114383>
9. Avanesova N., & Chuprin Y. (2017) Enterprise economic security: essential characteristics of the concept. *Innovative Technologies and Scientific Solutions for Industries*, no. (1), pp. 98–102. DOI: <https://doi.org/10.30837/2522-9818.2017.1.098>
10. Khalina O., Bazyliuk V., Chornenka O., Krasilych I., & Korzh M. (2019) Formation of organizational support for the management of the economic security of engineering enterprises: methodical and practical aspects. *Business: Theory and Practice*, no. 20, pp. 317–328. DOI: <https://doi.org/10.3846/btp.2019.30>

Стаття надійшла до редакції 11.03.2024